

КАЛЕ – КРШЕВИЦА, РАНОАНТИЧКО НАСЕЉЕ, IV–III ВЕК ПРЕ Н.Е.

Петар Поповић, Археолошки институт, Београд

Кључне речи: IV–III век пре н.е., насеље, архитектура, систематска истраживања, југоисточна Србија, СО Бујановац, Кале – Кршевица

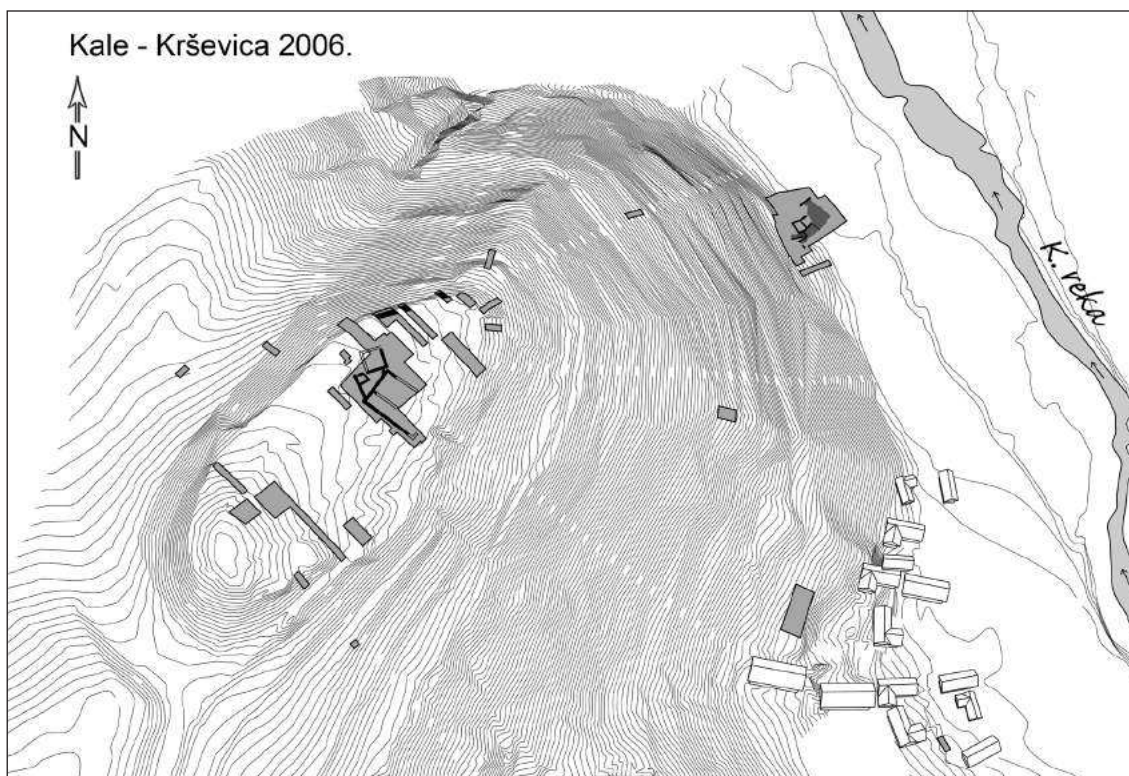
Систематска истраживања у Кршевици код Бујановца 2006. године била су усмерена на радове у подножју локалитета, надомак сеоских кућа и реке (сл. 1). Мање сон-

Карта – Положај локалитета**Map** – Site location

намером да се објекти детаљније испитају. Показало се да је реч о сложеној конструкцији која је чинила само део већег комплекса. Састојала се од два бедема која су се спуштала низ стрму падину и са неколико каскада завршавала се каменим платформама. Уз северни бред налазила се грађевина, а бедеми, зидови, површине са каменим и други објекти настављали су се према реци и као појасу испод падине (Роровић 2006: 525–526). Са проблемом воде суочили смо се 2003, али сада у најнижим слојевима, где је на целој површини константно пробијала и постепено пунила сонду (сл. 2, 5). Претпостављало се да су основни разлози били близина реке и подземне воде. У недостатку другог назива, сонда Е са блоковима I–III добила је име „хидротехнички комплекс“, а касније се показало да то није далеко од истине.

дирање на овом месту започето је још 2002. и, због изузетних резултата, ископавања су настављена наредне године. Тада су откривени делови бедема од правилно обрађених квадрата, са призиданом просторијом неке веће грађевине (Поповић 2005а: 38–39; Роровић 2005б: 154–155). Праћењем зидова, 2005. године отворена је већа површина с

Употребом механизације, 2006. године уклоњени су дебели слојеви пешчаног наноса, а цео простор за истраживања знатно је проширен од стрме, вертикално засечене падине до широког појаса према реци (око 400 m²). Скидањем сваког откопног слоја прилив воде био је све већи, тако да су се даља ископавања одвијала само уз помоћ

Слика 1 – Кале – Кршевица, ситуациони план**Figure 1** – Kale – Krševica, situation plan

Слика 2 –
Конструкција
са бедемима и
платформама
(„хидротехнички
комплекс“)

Figure 2 –
Construction
with ramparts
and platforms –
„hydro-technical
complex“

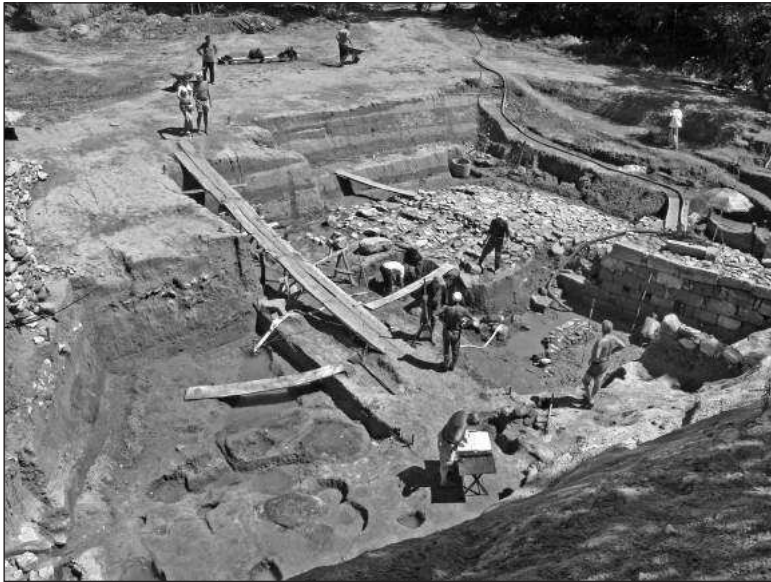
зашто у најнижим зонама, посебно око бедема, избијају многи извори, па пумпе више нису имале никаквог ефекта. У овим, сасвим специфичним условима, није било избора и већ започета ископавања требало је извести до краја, што је подразумевало истраживање комплекса до нивоа здравице. Тада се није могло очекивати да најстарији слојеви леже скоро 5 m испод површине.

Резултати овогодишњих истраживања показали су да у подножју локалитета постоје три основна грађевинска хоризонта. Окосницу чини целина са великом конструкцијом која цео простор дели на јужни и северни део. Мала површина и велика дубина нису омогућили да се јужни део истражи до краја.

Простор северно од бедема максимално је испитан, односно колико је то дозвољавао ниво воде. Као део настаријег хоризонта, ова целина састоји се од неколико конструктивних елемената. На горњем делу, низ стрму падину степенасто се спуштају бедери који се рачвају у два крака. Доста су оштећени, али према очуваним деловима види се да су били широки скоро 2,5 m. При дну се сужавају у неку врсту левка и ослањају се на средишњи део горње платформе, која је уоквирена масивним блоковима ширине приближно 5 m, а дужине око 6 m. Северни бедер имао је најмање шест правилних редова тесаника, висине веће од 2 m. Нижа платформа има највећу ширину од око 7 m, а дугачка је око 8 m и

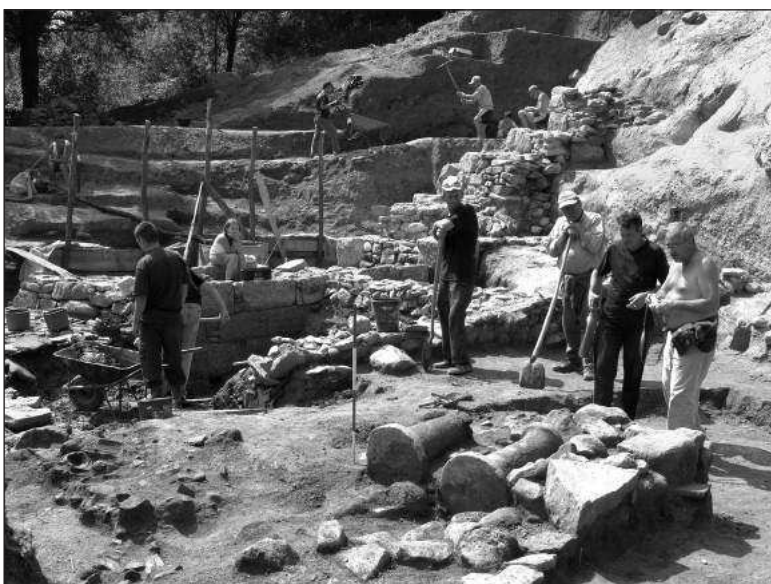
Слика 3 –
Северни део
сонде, први
хоризонт

Figure 3 – North
part of the
trench, horizon 1

Слика 4 –
Северни део
сонде, други
хоризонт

Figure 4 – North
part of the
trench, horizon 2

непрекидног рада пумпи. У међувремену урађена су и мања геофизичка испитивања, којима је утврђено да је овај део падине веома засићен водом и било је јасно

према реци се завршава слојевима песка и блата (сл. 2). У северном делу налази се велики број кружних рупа укопаних у здравицу. Скоро по правилу, имају вертикалне

Слика 5 – Централни део сонде, трећи хоризонт

Figure 5 – Central part of the trench, horizon 3

зидове, равно дно и различите димензије. Већ на овом нивоу откривене су поднице од запечене земље, које очигледно представљају остатке пећи концентрисане на релативно малом простору (сл. 3).

У следећем, другом хоризонту дошло је до битних промена које су највероватније биле последица новог режима воде. Уследило је затрпавање овог простора до просечне висине од 1 m. У слојевима је нађена велика количина уломака посуда, а хоризонт се завршавао остацима пећи и грађевинских објеката, у којима су откривени и постаменти као делови ритуалних базена са водом – луториона (сл. 4).

У трећем, последњем хоризонту ниво је подигнут за још 0,5 m до 1 m (сл. 5). Непосредно уз вертикално засечену падину приздана је грађевина уз северни бедем, који је највећим делом већ био затрпан. Састојала се од правоугаоне просторије, у којој се поред зида налазила пећ озидана каменом, док је друга просторија или нека врста трема била отворена према реци (сл. 5; Јеремић 2005: 233–335; Поповић 2006: 525, fig. 6–7).

Истом хоризонту припадају и пећи са калотом у близини северног профила. Према свим карактеристикама, одговарају хлебним пећима које су се налазиле изнад слоја са објектима исте врсте из претходног нивоа. Изгледа да су пећи још од најстаријег хоризонта биле прављене на истом простору.

Остали археолошки материјал који је откривен у горњим слојевима потиче са падине изнад локалитета и само је последица јаке ерозије.

Резултати ових истраживања отворили су многа питања о намени и изгледу овог, очигледно сложеног комплекса. Прве претпоставке упућују на то да је углавном служио за решавање проблема снабдевања водом и обезбеђивање насеља на падини од већих падавина. Све промене у неколико грађевинских хоризоната могле су да буду само последица новог режима воде, пошто су становници постепеним насипањем морали да санирају ове проблеме. У сваком случају, прецизније одговоре на ово, нимало једноставно питање могле би да пруже тек будуће анализе. Током ископавања откривен је велики број предмета, углавном делова керамичких посуда. Највише материјала нађено је у другом хоризонту, из кога је, захваљујући конзерваторима, реконструисано више целих посуда. Заступљена је импортована керамика из атичких или северноегејских радионица, као и многобројнија локална грнчарија, рађена по грчким узорима. Посебно су занимљиве посуде украшене најчешће вегетабилним мотивима, за које још нема директних аналогија (сл. 6).

Као што је познато, насеље је настало почетком IV, а трајало је до првих деценија III века пре н.е. (Поповић 2006). Захватало је површину од приближно 4 ha и обухватало је акрополу са подграђем, све до долине

Слика 6 –
Керамичке
посуде

Figure 6 –
Pottery finds

Кршевичке реке. „Хидротехнички комплекс“ са објектима специфичне намене можемо сматрати изузетним налазом који предста-

вља само један сегмент овог, очигледно добро организованог насеља, изграђеног према грчким обрасцима.

KALE – KRŠEVICA (IV/III CENTURY BC)

Petar Popović, Institute of Archaeology, Belgrade

Systematic archaeological excavations on Krševica site, near Bujanovac, were in 2006 focused at the foot of the site, where a larger complex with ramparts, stone platforms, a building and other objects was excavated in the previous years. This part of the site was named *hydrotechnical complex*, because springs of water emerge in the lower layers, making work possible only with extensive use of water pumps. In such specific conditions, excavation area was extended to cover approximately 400 sq. meters in order to explore layers all the way to sterile soil. Three construction horizons were detected up until the depth of 5 meters, each a result of the difference in water levels, a byproduct of successive backfilling of the area. The largest number of vessel fragments so far have been discovered in this area, most of them being local production copies of Greek originals, but a

small proportion represents imported pottery from Athenian and North Aegean workshops.

The settlement of Krševica was established in the beginning of the 4th and lasted until the first decades of the 3rd century BC. Covering an area of approximately four hectares below the acropolis a spacious lower city extended all the way to the Krševica River valley. The discovery of the *hydrotechnical complex* with objects built for specific purposes can be treated as an extraordinary find. First hypotheses suggest this complex as a water supply of the settlement and a safety measure for protection of the settlement on the slope from intensive rainfall. According to the results obtained so far, the complex was an integral part of the lower city of this, obviously well organized settlement, erected in accordance with ancient Greek patterns.

Библиографија

Јеремић, М. 2005. Античко и традиционално градитељско наслеђе - Кале у Кршевици, *Зборник Народног музеја* (Београд) XVIII-1: 229-262.

Поповић, П. 2005а. Кале - Кршевица, истраживања 2001-2004. године. Прелиминарни резултати. *Врањски гласник* 33: 25-58.

Popović P. 2005b. Kale - Krševica: Investigations 2001-2004. Interim Report, *Зборник Народног музеја* (Београд) XVIII-1: 141-174.

Popović P. 2006. Central Balkans between the Greek and Celtic World: Case Study Kale- Krševica. in: *Homage to Milutin Garašanin* (eds. N. Tasić and C. Grozdanov). Belgrade: 523-536.